

Meta Kušar

V kraljestvu stekla in ledu

Nad Ljubljano so poletni dnevi precej revni, bolj kot tisti okoli nje. Mestna preproščina pobije vse poželenje po priznanih kombinacijah in neverjetnih grizljajih. Masivna žalost zaduši duhovitost, usede se na iskrenost, na barve stoletij, dokler ne izsili sivine. Tudi požirkov ni več. Nič leska. Z ramen in z bokov visi črnina, ne eleganca noči, ne dišeče ponočevanje safirjev, smaragdov in zlata. Nič več ni medene toče z visokih kostanjev, v Tivoliju ni dovolj rož niti za en sam lonček cvetličnega medu. Ampak v glavnem mestu bi nekje moralo biti zabeleženo, da v naši državi obstaja skrivna teologija Podrte gore, oljnatega jezera pod njo, in vsaj kdo bi moral vedeti, kaj je kraška strast, kako avtohtonost zdrži z natančno zategnjenim vonjem in okusom. Vrojena ljubezen traja do smrti, kaj šele, da bi se zrahljala ob prvem flirtku. V glavnem mestu je prostornost rezervirana za ponošen, razvlečen um, ki nič ne ve o "libidonalni strasti dela".

Še duša posameznega človeka se ne more kar naprej podrežati njegovemu osebnemu izboru, kaj šele, če se morajo duše mnogih ljudi prisiljeno podrediti osebnemu nagnjenju nekega silno povprečnega človeka, ali pa mogoče skupini povprečnih ljudi.

Ne mislim samo na televizijo in časopise, pa na tiste, ki to gibljejo, ali na one, ki jih predstavljajo kot strokovnjake, a so prevečkrat ubogljivi oportunisti, ne pa neodvisna pamet. Pustimo ideologijo. Greh kapitala zna biti prav tako velik in okruten kot partijski dekret. Res pa kapitalistični svet ni hotel podirati sistema, boljševistični ga pa je. Ne samo, da ga je hotel. Podrl ga je. Pustimo ideologijo.

Vem, da se morata oba nasprotna pola nekega arhetipa sporazumeti, kadar hoče človek zares nekaj dokončno spoznati. Če je bil zdravnik sam svoj bolnik, če star človek ni

zanikal svoje mladosti, če je sodobno mesto gradilo na nujnosti spomina, če razumem, da moram privlačiti in odbijati ...

Če začutim, da sem in sem in sem, nebeški mir zleze vame.

Sleparski sindrom, ki nam ga vcepijo na fakulteti, mnogi vnovčujejo vse življenje. Seveda vsaka duša uživa v skrbnem oblikovanju, v estetiki dobro opravljenega dela, ampak ljudje raje blefirajo, kot pa priznajo, da nečesa ne vedo, raje uničijo izhodišča svojega in našega solidnega življenja, kakor da bi priznali zmoto. V takih okoliščinah najbolje rovarijo tisti ljudje, ki so si izrezljali ego samo zato, da vzdržuje nenehno kampanjo proti namigom, ki jih duša ustvarja s svojimi spremembami. Oni so prepričani, da sme samo ego imeti ideje o svojih sposobnostih. In najprej jih ima o tistih sposobnostih, ki to sploh niso, zato ego marsikoga strmoglavi.

Ampak na Slovenskem ni antičnega sonca, zato ljudje s papirnatimi perutnicami in z malo lima desetletja ostajajo v višavah. Pa še nekaj jim pomaga: briga jih samo denar, pa zato ne čutijo ne zaslužjenosti in ne ponižanja. Delo so zreducirali na plačilo in zato so njihovi izdelki slabi.

Glavno mesto ljudi dviga z drugačnim bogastvom kakor dežela. V Ljubljani ni sveže Slovenije, te moje širne in še širnejše države, ki ima morje hribov in jam, zato bi bila, če bi jo zvaljali v ravninico, kakršna je Madžarska, večja od nje. Ni širne in širnejše Slovenije, ki je stoletja metala na Kranjsko neutrudne in entuziastične posameznike, ki so vedno prejemale malo razumevanja za svoje ideje in plane, čeprav danes vsi sedimo na njih, ko se trkamo po prsih, da imamo svojo državo, se z njimi hvalimo pred tujci, ampak jih sami neradi oponašamo. Neradi jim sledimo. Na teh ulicah ne čutim bogastva in širine, ne čutim, da bi jim bilo prav in da so ponosne, če se kakšna zares široka in debela demokratična ideja zakotrljka po njih. Ne trdim, da je prekleto mesto. Saj ga ljubim. Duša Ljubljane je mamica moja. Ampak grozno je, ko pred našimi očmi kopni vse, kar so ustvarjali stoletja, propada zeleno, kamnito, vodeno. Hirajo srca in ugaša pogum. Seveda, samozavest raste samo iz občutka, da smo etični in moralni. Če je vse majavo, je tudi samozavest majava. Tisto, kar se je nekoč sporazumelo, je sprto, kar je bilo častitljivo, je ponižano, negovano zanemarjeno, kar je bilo poveljano, je nerazumljeno. Predrzna pocestnost je nadomestila bonton. To je bolezen, ki nič več ne podpira veličine, subtilnosti, poetike, ne občuduje noblese, ne neguje spodobnosti in rasti. Tisti, ki danes o mestu odločajo, o mestu nič ne

vedo. In to jih tudi ne moti. Voham opičji cirkus, barbarsko razkazovanje, ki s svojo vulgarno sebičnostjo in zlaganostjo trga zadnje kosce ljubezni do življenja. Jasno, ljubezni do človeka. *Vox populi* že ve: kakor kravi sedlo, kakor svinjam biseri ... V mestu imajo glavno besedo tisti, ki so zaljubljeni v moč, zato pa so tako podvrženi slabostim. Oni nas branijo pred radostjo. Pred predanostjo delu. Prikrajšujejo nam intimnost, ljubezen, lepoto in užitek. Predvsem pa nam prikrajšujejo kvaliteto.

Da je bilo od nekdaj tako na svetu? Da je to duh dob? Ja, ampak ko je W. Blake (1757-1827) vztrajal pri svojih globoko doživetih kozmičnih spoznanjih, zaradi česar je ostal v svojem času in kasneje neznan, danes pa večni, je ob njem v istem duhu dobe sesal pozornost naivni J. J. Rousseau (1712-1778), ki je verjel, da se da civilizacijo rešiti tako, da gre človek nazaj. Razburkal je vse sodobnike, danes pa je živ samo v enciklopedijah. Morda bi to lahko bil prvi zelo opazen zgrešen met racionalizma, ki v svoji zaverovanosti in potrnosti išče drugi pol in se zato izgubi v naravi? Bom groba in bom rekla: v nagonu. In v biologiji. Ki je narava. In v nezavednem? Ki je tudi narava. Ampak človek je človek samo zaradi omejitev, ne zaradi narave. Kajti v prasliki svobodne volje, če naj je prava, ne sme manjkati njeno nasprotje, omejitev.

Nekdaj smo imeli v Ljubljani gospoda Schellenburga, ki je bil rojen tristo let pred mano kot Jakob Schell. K nam je prišel iz Italije zaradi trgovine med Trstom in zaledjem ter poživil gospodarsko življenje na Kranjskem. Bil je izjemno bogat, bogat in še enkrat bogat in njegovo srce je bilo polno darežljivosti.

Kdo to danes razume: da je človek bogat in ima srce polno darežljivosti?

Zelo dobro je prisluškoval dogajanju v kozmičnem laboratoriju, kar je precej več, kakor samo zavohati duha dobe in se mu vdati. Bil je zaslužen, da so leta 1702 prišle uršulinke iz Trsta v Ljubljano in naslednje leto v mestu že odprle šolo, tečaje nemščine in trgovine, pa kmetijsko in gostinsko šolo. Omika, ki se je širila po Kranjskem, bi se ne mogla tako hitro razcveteti, če bi jim ta veliki podjetnik in mecen ne postavil samostana in cerkve, te najpomembnejše stavbe ljubljanskega baroka. Uršulinska cerkev! Veličastna noblesa, ki ima v sebi tako Benetke kot Palladija kot tudi plamenečega Borrominija. Zato je ta cerkev Kongresni trg dejansko naredila za najpomembnejšo mestno točko. Ampak Ljubljana Schellenburgu ni vrnila s hvaležnostjo ulice, ki jo je pred vojno imel.

Občutek za hvaležnost smo izgubili. Če bi kakor koli razmišljali, bi ugotovili, kako je zdravilna. Predvsem za tistega, ki jo izkazuje.

Denarja ne bo nikoli dovolj, ampak dobrotljivost in predanost nas ščitita, da ne bi bili kupljeni in dolžni. Drobne vrline proti strašnim razsežnostim zla! Moč pa vedno lahko zakuha nadstrašne slabosti. Tudi skrivnost zdravljenja s homeopatijo sloni na kozmičnem pravilu, da malo dobrega uniči veliko zla.

V dobrotljivem poletnem večeru, na vrtu pod gradom, ne morem razglabljati o nesmislih. O neobzirnosti. Predrznosti, ki je prva kraljica tukajšnjega življenja. To utruja in pobija. Moja nesramnost še bolj kot tuja. V pogledu proti tisočletnemu gradu je še sonce, še je plemenitost. Oboje zdaj potrebujemo. Zakaj modri molčijo? Zakaj pesniki razlagamo? Samo zato, da druge krepimo v iskrenosti. Ker brez nje se s srcem prav nič ne zgodi. Kdor ima Boga, iskrenosti pa ne, okameni v klerikalizmu, takem ali drugačnem, kdor ima iskrenost, Boga pa ne, izdahne v osamljenosti.

Leta 1939 je imela Tinca dvajset let. Katera sila jo je pregovorila, da je pustila poljansko gimnazijo, čeprav je imela francoščino in nemščino nenavadno rada? Biti neodvisna? Imeti svojo modno trgovino? Takrat je bila mlada menedžerka – in socialistka. Drugo svetovno vojno v svojem lokalu preživi. Jaha na valu. Kdor jaha na valu, misli, da je val, čeprav je pena. Čez petdeset let eni še vedno verjamejo, da so stvarniki, čeprav so pena. Ampak kako to krivo vero mečejo v ljudi? Vam, visokim poletnim rožam, ki imate mila imena, dali je, cinije, astre, rman, izop, lilije, vam priznam, da ljudje v glavnem premalo živimo, zelo malo rastemo, še manj cvetimo in preveč pridigamo.

En stavek me spremlja trideset let.

Živi kot častihlepen, ampak ne bodi častihlepen. Včasih ga žvečim in je povsem brez okusa. Drugič spet odtehta več kot celo mojo knjižnico. Danes mi je za en hip odškrnil vrata, ki se že odpirajo tja čez. Zna me tudi pobrati, če padem sredi križišča in se mi zdi, kakor da je konec sveta. To je pravi palicastavek. Konca kažeta v nasprotno smer, ampak če je palica dovolj gibka, se ju da stakniti. Ali res mora biti človek na tem svetu tudi uzurpator? Kadar mu nasilno in nezakonito jemljejo pravice, oblast in lastnino, se redko uči, čeprav naj bi si karmično to posledico sam zakuhal. Silna krivica človeka res zelo globoko boli, ampak ali ga tudi kaj

nauči? Se bo spremenil ali se bo hotel samo maščevati? Iskati zadoščenje?

Še posebej slaba edukacijska kombinacija je, če človeka ponižujejo nižji, slabši. Toda kdor v duši išče, tudi v duši najde, ta ne potrebuje mračne železne dobe, ki naj bi se po indijskih ezoteričnih izračunih začela že v srednjem veku. Ta je kovač, ki ima dolge klešče in se ne opeče.

Če je vsak šesti prebivalec planeta nepismen in vsak deveti podhranjen, potem bi bil že čas, da bi prav vsi pravilno delovali.

Ali smo ljudje že toliko civilizirani in napredni, da vidimo, kaj kdo dela, ali še vedno pustimo, da nas prepričajo, kaj nekdo je?

Tisto, kar smo ljudje v sebi našli, tisto bi morali v gozdu zadržati. Na polju pomnožiti. Tisto, kar smo v sebi našli, bo treba v mestu zgraditi. V morju ohraniti. V šoli učiti. Tisto, kar sem v sebi našla, hočem v knjigi napisati.

Tisto, kar najdemo v svoji duši, je naša človeškost.

Toliko kot sem v sebi sebična in verna, tako daleč lahko s svojo roko sežem v dobroti in večnosti. Vse drugo je naivni korak Rdeče kapice, ki ga plača, ko pride volk. Ali pa skok volka, ki si vzame, kar mu paše. Ali pa je slepa moč jelena, ki ga instinktivno zanima samo samica in spregleda nevarnost. Lovec to ve. Vse drugo je večvrednost srčnega kirurga in vsemogočnost Rima. Vseeno, ali prvega, ali drugega, ali tretjega Rima, ki se je že preselil iz Rima čez ocean in na tej poti tudi marsikaj izgubil. S selitvami se reči izgubijo. Tudi krščanstvo je s selitvijo v Rusijo marsikaj izgubilo. Ne samo drobnarije. Občutek za demokracijo, ki se mu v teologiji reče Božji sin, Jezus-Bog-človek.

Če človek ni Bog, le zakaj bi ga spoštovali, ga povelicevali, mu bili hvaležni? Če je človek samo človek, ga dajmo v imenu vladarja, interesa, ideje brez pomisleka metati v peči zgodovine. Ampak kaj novinarje briga teologija, ki dejansko oblikuje demokratske ali nedemokratske družbe? Kaj jih briga družba, ki s teologijo oblikuje arhetip, ki mu je zavezana?

Novinarji danes rečejo: "Mi delimo pravico!" Prej je imel "proletariat" licenco za pravico, sedaj so mediji Robin Hood.

Tamle na tleh ležijo slovenski časopisi, dejanske nesreče, ki so v nas in pred našimi očmi, pa šepetajo: "Odgovor hočemo!" Ampak odgovorov ni. Ni niti razmišljanja, ki bi temeljna vprašanja našega življenja poskušalo zaobjeti, kaj šele pojasniti.

Kdo bo iskal odgovore?

Kdo si upa razlagati svet?

Kdo si upa pokazati rezultate svojega dela?

Tisti, ki hočejo pokazati rezultate, ne pridejo do besede. Ne pridejo do prostora, od koder bi se lahko odrinila cela nacija.

Mediji med glasne ravšeljne najraje pripeljejo ljudi, ki so prišli iz grobov. Zaradi tega vsi skupaj postajamo še bolj mrtvi od teh mrtvecev. Oni so vsaj umrli za tisto, kar se je njim zdelo vredno življenja. Se res nihče ne želi otresti nočne more? Res nihče noče živeti živega življenja? Napačna *mea culpa* se zmeša z resnično krivdo in s histeričnim užitkom čofotamo v lastnem grehu in se počutimo tako grozno, da zahtevamo razumevanje in tolažbo celega sveta.

Mediji in rokohitrski umetniki, ki začudeni množici razlagajo življenje, pa vsake toliko časa stresejo svojo igralno desko s temami in pojmi, da ne bi nihče opazil njihove sabotaže. Pobeg pred spoznanjem resnične krivde, velike ali majhne, jih ohranja nedolžne ... s prvovrstno zblojenim čustvenim življenjem, z neznanjem, z neredom, ki je večji, kot bi za stopnjo civilizacije in kulturni pas planeta smel biti. Zmedenost je res na nivoju. Kako naj taki "učitelji in vzorniki" ljudi poženejo do kakšne poglobljene zavesti? Pred spoznanjem resnične krivde bežijo tudi jezikoslovci in arhitekti, matere in zdravniki, trgovci in učitelji, literarni zgodovinarji in turistični delavci, očetje in pesniki. Otročje, neintegrirane osebnosti pa so najboljše zaveznice zla.

Poznajo recept: vzamemo žličico histeričnih natolcevanj, jih zmečemo na splošne grehe in slabosti, dodamo droben ščepec pristne krivde, ki je je v vsakomer dovolj, ali pa jo vzamemo kar od človeštva kot celote, in zlo se prav izborno napihne. To vzhajanje je udarna mešanica, ki odpihuje glave in vzdržuje deintelektualizacijo družbe. Pustimo ideologije, študirajmo ljudi! Poglejmo, kaj so zares naredili! Koliko dolgov in koliko bogate dediščine se bo znašlo v našem naročju. Podjetja se ne sesuvajo zato, ker ne izdelujejo pravih reči, kaj pa je pravo vis a vis marketinške tehnologije; politika ni obupna, ker bi človeštvo doletelo nekaj ekskluzivno novega, pa so politiki slabi, ker so v novih situacijah neuki – politiki so slabi, ker delajo vedno iste in iste in iste napake, ker imajo v glavnem slabi vedno isto konstrukcijsko napako. Predavalnice niso prazne zato, ker v njih predavajo slovensko zgodovino! Človek je tisti, ki življenje naredi znosnejše ali pa mizerno. Sebi ali celi naciji. Ali pa celemu svetu.

Ali nam je kdo rekel, naj globaliziramo zlo? Nekdo pa nam je nekoč že rekel, da globalizirajmo dobro. Pa smo ga.

Kaj pa je danes daleč stran? Stran od mene ali od njih? Kdo pa so oni? Kaj pa je tam? Kaj pa ni tukaj?

Yucatan ali skrbno obdelana talenskijska njivica sredi Gane? Mesečina na Aljaski ali topli kamni nad islandskim gejirom? Turški nageljni v Srednji vasi ali ovce na Nanosu? Milijarda nepismenih ali avatar Sri Satya Sai Baba? Povsod so drevesa, pod katerimi je človeku usojeno sedeti: lipa, oreh, cedra, murva, akacija, figa, hrast. Bodhi. Drevo življenja pa naenkrat postane drevo smrti. Biti pod njim zahteva resnično spoznanje. Ko krošnja postane prevelika, človek v njej hitreje naseli stremušstvo kakor nebo.

Na strašnem križišču smo. Nič ni daleč stran. V Trnovem čutim daljne pokrajine, v katerih sem bila. Tudi tiste, za katere sem samo slišala. Samo v roke moraš jemati te kraje in ljudi in stoletja, med prsti je treba čutiti njihove upe, stavke in sadeže. Njihov pogled in trdo delo. Njihovo darežljivo srce. Spomin se prav tako prime, kakor misel in ideja. Ne moreš reči "vse je eno", čeprav je človeškost kar naprej človeškost, čeprav eni pometajo, drugi pa pišejo recepte. Kadar se ljudje preveč spremenimo v živali, nas nekaj useka okoli ušes. Nadelegantna je ugotovitev C. G. Junga, da so naše nesreče samo neaktivna psihična energija. Kako naj te imajo radi, če svariš pred nesrečo? Pred neumnostjo! Kdor useka, je priljubljen samo med tistimi, ki vedo, da bi jih sicer požrli krokodili.

Če je bil v Evropi še pred nekaj stoletji duh tako močan, če ga je bilo dovolj za vso umetnost in za vse svetnice in svetnike, potem ga je tudi danes dovolj. Ali ga je več kot denarja? Ga je več kot predmetov, ki jih dobimo za najmanjši drobiž? Dovolj ga je, ampak ni več prvi. Kaj pa je danes sveto? Profit. In kaj se zgodi, kadar okujemo duha?

Materija je tako inertna, da potrebuje veliko hudega spo-prijemanja, bojišč in delavnic. Kakršno je gradivo, takšen je postopek: kemija me je učila, kako pomembni so postopki, s katerimi razvrščamo molekule na novo in ločujemo elemente, in povsem drugačni tisti, ki elemente združujejo. So postopki za razpad in drugi za sintezo, spet drugačni za kristalizacijo in povsem specialni za sublimacijo. Duh pa dirigira verzom: *Vsako zrno bi hotelo biti pšenica, vsaka kovina zlato in vsako bitje človek.* Na smaragdni mizici pod retorto je s starimi črkami napisano: *Kakor je spodaj, tako je zgoraj.*

To niso kamniti skladi, na katere ležemo in sami okamenimo. Človek se mora odločati. To pomeni živeti. Odločati pa ni kupovati in se pustiti kupiti. Razmišljajmo, kaj novega nam je treba doseči.

Nižja narava se upira višji, postava enako. Gostota, finost, frekvence. Divjo rastlino cepimo, da bi na močni osnovi vzgojili kultiviran sad. Vse tisto, kar na različnih področjih našega bivanja kultivirano zori, nas pripelje na balkonček, od koder bomo zagledali plemenitost nizkotnega, privlačnost ogabnega, perfektnost pohabljenega, lepoto grdega.

Modrost, ki ni moja! Če bi cerkve sveta ne delale smeti, bi ne bilo ateistov, ki bi s prstom kar naprej kazali nanje. Če bi meščani s svojo ošabnostjo ne napravili idealne oblike za individuacijo, bi se komunizem ne prijel. Če ... najbolj grozni stavki, ki se začenjajo s če ... Hoteli bi biti modri, so pa predvsem neumni. Samo bedasti.

Indijci so me učili, da vlade, družbe, kralji, sodniki, policija, ustanove, cerkve, zakoni, carine, vojska ostajajo kot začasne nujnosti, ki jih imamo tu skozi stoletja samo zato, ker so nam neinteligentne galaksije zakrile Božji obraz, v katerem se naš lastni prepozna. Ko pa se nam bo Bog spet prikazal v svoji resnici in lepoti, bo vse to izginilo v njegovi luči. Zaradi starih indijskih spisov so zame besede pred Robbovim oltarjem oživele. Zaradi Vivekanande, Yoganande, Sai Babe spet razumem stari stavek: *Vsaka reč je za nekaj dobra*. Delovanje sveta je preveč zapleteno, da bi se znal odločati samo za neto, ker vedno dobiš bruto. In kale je vedno več.

Ljudje vpijejo bratstvo in enakost in svoboda, ko to zapravijo in zavozijo, se pokažejo izdajalski pridevniki: proletarsko bratstvo, pa ženska enakost, pa seksualna svoboda. Ko tudi to propade, izumijo multinacionalke in globalni trg. Vendar se s to bedo posvetnosti Bog ne bo dal preslepiti. Duša je tu, hoče svoje kalorije, pa naj znanost duševnemu bolniku prizna, da trpi zaradi nje, ali pa ne. Duševna bolezen ni telesna bolezen, čeprav bodo nekateri ošabno prhnili ob tej trditvi. Znanost začne govoriti o možganih samo zato, da bi prešpicala religiozne zahteve. Ponuja materijo in tehnologijo. William James je na univerzi v Edinburghu predaval o *Raznoликosti religioznih izkušenj človeka*. Koliko psiholoških podatkov! Predgovor je napisal na Harvardu, leta 1902. Duša zahteva več angažmaja, ker je to naše poplemeniteno telo.

Tudi če o aminokislinah nič ne vemo, tudi če nismo še nikoli slišali o zeliščnih pigmentih oziroma karotenoidih, je

dovolj, da popijemo svež pesin in korenčkov sok, zgrizljamo mandeljne in sezam, in naša biologija je takoj osvežena, kemija telesa izboljšana, osebna interna medicina veselejša.

Z dušo pa je drugače: lahko vas ljubijo in lahko ste deležni najljubeznivejših privilegijev, pa noben od vaših jazov ne bo nič manj rentatil, nič več spoznal, nič več doživel. Duši ne moremo dati jesti, kadar noče. Duša je, kadar hrani. Nas in druge. Spet povsem drugače je, kadar je stradanje duš dolgo in temeljito in obče veljavno. Študirajmo življenje Slovanov v postkomunističnih deželah, zlasti ker je slovanska duša polna izrazitih instinktivnih moči. Močna. Izrazita.

Kako so izvrgli Kristusov simbol iz naših duš, ker v globinah še niso pognale njegove korenine. Ponotranjenost človeka je v ekskluzivno zahodnih deželah postala tako šibka, da najbolj ekskluzivne notranje probleme rešuje kot zunanje. Tu voham težko politično nervozo, a na obzorju ni analitičnega psihologa, ki bi stanje razložil. Kje je šele uredništvo, ki bi želelo temu posvečati svoj najboljši čas in prostor.

A se sodobnih religioznih pretresov sploh zavedamo? Če bi se jih, se ne bi zaradi vulgarnih banalnosti in ignorantskih peres po časopisnih stolpcih dvigali in spuščali do onemoglosti. Vedeli bi kaj o prevajanju teologije v svoje vsakdanje življenje. Razumeli bi smisle dogme. Ločili klerikalizem od svetlobe duha. Hoteli bi poznati vsa dejstva. Razmišljali bi o njih. Vedeli bi, da nas napačno vedenje vodi v blaznost. Napačno vedenje pa se ne zdravi s tabletami. Bližnjice nam razjedajo samozavest, bližnjice in goljufije nas prepričujejo, da se lastni moralni napor ne splača. Ampak brez njega bomo zblazneli. Greh ni stvar Cerkve, ampak našega zdravja, našega obstoja.

Freud je govoril o nelagodju v kulturi, ker naj bi zahteve kulture dušile naravo, ji z omejitvami zastrupljale primarni vitalizem in kratile svobodo. Ali se je psiha na začetku dvajsetega stoletja res začela cepiti zaradi moralnih omejitev? Zaradi nekih čistunskih žensk, ki so imele raje migrene in histerijo kakor svoje može? In patriarhalno ponižanih sinov? Ali niso ljudje začeli pokati zaradi prevelike napatosti med zunanjim in notranjim, zaradi notranjega sproščanja nespodobnosti in pozunanjenih, mehaničnih moralizmov, ki so ignorirali čustva in človeško sredico? Zavest bdi nad moralno in etično izbiro, nezavedno pa terja svojo naravo, veličastno, aristokratsko, pogubno. In noro. Ali je možno, da je danes spodobnost ponotranjena, nespodobnost

pa docela ekstrovertirano spodbujana s propagiranimi liberalističnimi usmeritvami? Kaj pa to pomeni, da so omejitve nezavedne? Čisto nič dobrega.

Kaj sanjajo ljudje, ki danes na Slovenskem javno cvetijo? Ali bomo priznali ali ne, usoda vsem nam še vedno postavlja vprašanja. In tudi pričakuje naše, individualne odgovore. Če jih ne dobi, je zoprno, težko, nevarno. Kadar se izognemo navzven, se ujamemo navznoter. Razuzdanosti in zasvojenosti se ne da obrzdati z zakoni, ki ju samo sankcionirajo. Ali ju lahko opazujem kot religiozni problem? Ne mislim ne na iver in ne na bruno, ampak na to, da so meje realnosti določene. Ne bodo priznali ne umetniki, ne politiki, kaj šele računovodje. Sistem pa ima vgrajeno mero ravnotežja in nesreče mu ga pomagajo vzdrževati. Ali nismo erotike ubili s tem, da smo iz nje izgnali najvišje oblike duha? Ali nismo krščanstva tako dolgo kritizirali, da smo obglodali zaščito, ki nam jo je ponujal? Arhetip Kristusa je v naši krvi, vprašanje pa je, ali ga srkamo kot zdravilo ali kot strup. Kar vidim, kako bodo eni skočili, ko bodo prebrali ta stavek. Naj mi povedo, kaj pomaga tistim, ki se poistovetijo s svojo temno stranjo? Samo neusmiljena samokritika. Ne kritika, ki zdrsne kakor voda po namazani koži. Dionistični razvrat bi vsak človek lahko pokuril z realističnim študiosnim poglobljanjem ali s kakšnim drugim *uzvišenim* projektom. Prejšnji časi so kritično maso vodili v drugačno smer. Komunizem nas je držal v kroničnem heroizmu, ker je ideologija diktirala boj. To nas je zapeljalo v katastrofo in v nevrozo.

Kdo bo sedaj z bobnenjem in nadstrašnim obnašanjem naredil mir? Kdo bo lovil crknjene ribe sprenevedavih natolcevanj in jih kot sladke skrivnosti metal nazaj? Razpadlo smrdadžijo!

V pravljici *O zlatem jabolku in rajski ptici* leži kralj izčrpan in bolan. Lahko bi mirno umrl, vendar na smrtni postelji zahteva nemogoče. Samo nemogoče bi ga ozdravilo in ga ohranilo na prestolu. Staremu kralju je odtekel življenjski sok. Od tistih, ki so mu pokorni, zahteva velike žrtve. Včasih so prostovoljci, spet drugič sinovi. Kaj so tisti požirki zlate vode, peresa zlate ptice, zlata jabolka, osvojeni daljni, neznani zakladi, ki jih zahteva? Preverjanje znanja, vzdržljivosti, zdravega in mirnega občutka za realnost. Prenova je zahtevna, naporna in samo najbolj sposoben, moder in človeški, jo izpelje.

Kdaj človek nekaj zavestno dojame? Samo, če spozna notranje nasprotje tistega, kar hoče razumeti.

Polno poletje je, luna na zahodu potemni, temno zlato pada na lilije. Nobena noč mi ne bi smela večnosti zasenčiti do te mere, da ne bi opazila kraljevske lilije. Ne mrazi me noč, ampak to, da spet zidajo na ruševinah in smeteh, ki jih niso pospravili. Kdaj se bomo pogovarjali o tem, kar se resnično dogaja?

Izkrivljen impulz ustvarjalnosti me ne bo prepričal. Kdor se nikoli ni obrnil proti tistemu, zaradi česar je bolan, mu ne verjamem, da je zdravnik.

Ne vsega pokvariti! Najti spodbude za kamne in pesek, za zidove in bršljan, za knjige in obraze, za planete in barabe.

Nekaj hiš naprej je nekdo prižgal raketo.

Na svetu je tekma, v Cerkev je stopilo zlato, on pa mi piše: *Molim te, ne hvataj se u neke znanosti, ostavi moč, šta će ti žabe u plićaku. Izdrži pakao i zaroni još jedan krug dublje ...*

To niso samo težave pobalkanjene Slovenije. Tudi v Evropi je težko. Günter Grass petkrat na leto zapusti Nemčijo, gre na sonce, pije zdravilne arhetipe severa in juga, vzhoda in zahoda, vendar samo v Nemčiji lahko piše. Ali zares imam svoj duhovni tempeljček? Če ne, se zagugam – in padem.

Revni, nevedni, slabo rojeni in slabo vzgojeni niso navadna čreda; navadna čreda so vsi, ki so zadovoljni z majhnostjo in s povprečno človeškostjo svojih bratov.

Kadar živalski človek uveljavlja svoje poglede na življenje in stvarstvo, ničesar ne razume, ničesar ne ljubi in nikogar ne spodbuja. Slovenci se ga ne bojijo, tudi zoperstavijo se mu ne, saj se mnogim zdi brihten in sposoben. Živalski človek je za mnoge Slovence živi primer vitalnosti in vzgled za dobro prihodnost. Stampedo masovne norosti. Ali ga lahko primerjam z zgodovinskimi cirkusi, ki so človeštvo vedno zelo drago stali?

V mehki, priviti luči večera pristajajo sladki vonji, ki tolažijo dušo, ki ljubi dobro, vendar je vsak dan vznemirjena in žalostna, ker mora gledati, kako popolna barbarska živalskost s svojim egoizmom, vulgarnostjo in zlaganostjo prispeva k blaginji sveta, medtem ko krepotni ljudje delajo hudo. Te lilije so filantropične, prinašajo v zavest nekaj širokega, širšega od obzorja, planeta, psihe. Nekaj božjega.

Vem, da se Cerkev ruva z istimi začasnostmi kakor vsi. Ritual za njihovo mizo ravno tako drsi, kakor drsi ritual za družinskimi mizami na sveti večer. Kakšno je šele nedeljsko kosilo. Večerjajo pa tako s televizijo, z globalnim zlom, ne drug z drugim. Predebeli in presuhi otroci pa v dragih evropskih sanatorijih, ne glede na njihovo ateistično inercijo s starši

molijo pred jedjo in po njej, ker to spada k resnični kulturi prehranjevanja. Jetniki trpljenja in izgub se drenjajo med dojemanjem, pojmovanjem in zmotami.

Jutri bo veliki šmarn. Eni bodo v cerkvi poslušali božjo besedo, nekatere bo donenje zvonov spomnilo na trume angelov, tretji pa se ne bodo niti spomnili, da je Marijino vnebovzetje državni praznik. Kdo od teh bo razmišljal, kaj novega nam je doseči?

SODOBNOST

revija za književnost in kulturo

Letnik 66, številka 9, 2002

Izdajatelj
Cankarjeva založba
Kopitarjeva ulica 2
1512 LJUBLJANA

Naslov uredništva
SODOBNOST
Hribarjevo nabrežje 13
1512 LJUBLJANA
Telefon 01 200 41 02
sodobnost@cankarjeva-z.si

Naročila in reklamacije
Cankarjeva založba
Kopitarjeva ulica 2
1512 LJUBLJANA
Telefon 01 230 26 95, 080 11 08

Tisk
TISKARNA LJUBLJANA d.d.
ISSN 0038-0482

Oblikovanje ovitka
Jani Bavčer, ARSENAL,
sodelavec Matej Pajnič

Računalniški prelom
Janez Turk

Glavni urednik
Evald Flisar

Uredništvo
Sandra Baumgartner
Igor Bratož
Meta Kušar
Miloš Mikeln
Igor Škamperle
Milan Vincetič
France Vurnik
Ciril Zlobec

Lektorica in tajnica
uredništva
Metka Peserl
metka.peserl@volja.net

Glavni urednik sprejema
sodelavce vsak ponedeljek
od 11. do 13. ure
v pisarni uredništva,
Hribarjevo nabrežje 13.

Sodelavce prosimo,
da prispevkom obvezno
priložijo disketo.

Nenaročenih prispevkov
ne vračamo.

Letna naročnina
z 20 % popustom
za redne naročnike
9800 SIT.

Cena te številke
v prosti prodaji
1500 SIT.

Cena za naročnike
v tujini USD 125
ali protivrednost
v drugi valuti.

Revija izhaja
ob finančni pomoči
Ministrstva za kulturo
Republike Slovenije
in sponzorjev.

Stališča avtorjev
niso zmeraj tudi
stališča glavnega
urednika ali članov
uredništva.